

Eduskunnan sivistysvaliokunta

Asia: Professoriliiton järjestöpäällikkö Raija Pyykkö eduskunnan sivistysvaliokunnan kuultavana 10.10.2012 yliopistolakiuudistuksen vaikutuksia käsittelevästä selvityksestä SIO 3/2012.

Eduskunnan sivistysvaliokunta on tarjonnut Professoriliitolle mahdollisuutta antaa lausunto yliopistolakiuudistuksen vaikutuksia käsittelevästä selvityksestä SIO 3/2012.

Strateginen päätöksenteko on keskittynyttä

Yliopistolakiuudistuksen vaikutuksia käsittelevän selvityksen mukaan strategisen johtamisen alueella tapahtuneita muutoksia ovat olleet tekemässä yliopistojen ylin johto. Yliopiston eri tason yksiköillä on ollut heikot mahdollisuudet vaikuttaa yliopiston strategian sisältöön. Henkilöstön osallisuus muutoksen tekemisessä näyttää selvityksen mukaan ohuelta. Professoriliitto esittää huolensa siitä, että yliopistouudistuksen yhteydessä kollegiaalinen johtaminen on vähentynyt selvästi. Managerialismi on syrjäyttämässä akateemiseen professionalismiin perustuvaa kollegiaalista itsehallintoa. Professoriliiton yhdessä Työterveyslaitoksen kanssa keväällä 2012 tehty jäsenkysely antaa vastaavanlaisia tuloksia: professoreiden vaikutusmahdollisuudet strategiseen päätöksentekoon ovat vähentyneet, ja näin tieteellinen asiantuntemus yliopiston johdossa on kaventunut. Kyselyyn vastasi 47 % yliopistoissa ja tutkimuslaitoksissa työskentelevistä Professoriliiton jäsenistä. Jäsenkyselyn mukaan

- professoreista 53 % ei saa ajoissa tietoa organisaation ylimmän johdon toiminnasta,
- professoreista 44 % kokee, että ylin johto ei ole kiinnostunut heidän mielipiteistään,
- professoreista 43 % sanoo, että professorikunnan asiantuntemusta ei oteta huomioon organisaation strategisessa päätöksenteossa,
- professoreista 40 % ei luota organisaation ylimmän johdon päätöksentekoon,
- professoreista 41 % sanoo, että heidän asiantuntemustaan ei hyödynnetä päätöksiä tehtäessä,
- professoreista 33 % kertoo, että heillä ei ole mahdollisuutta olla mukana organisaationsa tulevaisuuden suunnittelussa.

Professoriliiton näkemyksen mukaan professoreiden asiantuntemusta ei tällä hetkellä hyödynnetä yliopistojen päätöksenteossa riittävästi: entistä harvempi professori on mukana suunnittelemassa suuria linjoja tai päättämässä niistä. Etenkin valmisteluvaihe tapahtuu nyt näkymättömissä. Professorikunnan syrjäytyminen päätöksenteosta voi aiheuttaa kauaskantoisia seurauksia.

Yliopistolaki määrittelee strategisen johtamisen yliopiston hallituksen tehtäväksi. Koska hallituksen tieteellinen asiantuntemus on sen koon vuoksi kapea, yliopistojen päätöksenteossa tulisi nykyistä enemmän hyödyntää yliopistoissa olevaa asiantuntemusta. Julkisoikeudellisen yliopiston henkilökunnan vaikutuskanavaksi tuli yliopistolain uudistuksessa yliopistokollegio. Yliopistokollegion aseman ja tehtävien määrittäminen jäi kuitenkin puolitiehen. Useimmissa yliopistoissa kollegio vielä hakee toimintatapojaan, ja kollegioiden roolit ovat eri yliopistoissa kovin erilaiset. Kollegion tehtävien laajentaminen tarjoaisi luontevan vuorovaikutuskanavan yliopistoyhteisön ja yliopiston hallituksen

välille. Tulee muistaa, että yliopisto poikkeaa olennaisesti esimerkiksi yrityksistä: yliopisto on ennen kaikkea tiede- ja opetusyhteisö.

Yliopistokollegion tehtävänä on nyt vahvistaa tilinpäätös ja toimintakertomus. Professoriliiton näkemyksen mukaan yliopistokollegiolle tulee antaa lakisääteiseksi tehtäväksi myös hallituksen laatimien talousarvion ja toiminta- ja taloussuunnitelman vahvistaminen.

Yliopistoyhteisön osallistumista strategiseen keskusteluun tulee lainsäädännöllä vahvistaa. Yliopistokollegio olisi luonteva elin edustamaan yliopistoyhteisön ääntä myös hallitukselle neuvoantavana elimenä. Tällöin yliopistoissa oleva asiantuntemus hyödynnettäisiin laajemmin esimerkiksi sellaisilla strategisen suunnittelun osa-alueilla kuin tieteeseen ja koulutukseen liittyvät strategiset valinnat, tutkimuksen profilointi ja painoalat, yliopiston tieteenalarakenne sekä kansainvälisyteen liittyvät strategiat.

Edellä mainitut liiton näkemykset koskevat ensisijaisesti julkisoikeudellisia yliopistoja, mutta vastaavia periaatteita voitaisiin soveltaa myös säätiöyliopistoihin, joissa yliopistokollegiota vastaa ”yhteinen monijäseninen hallintoelin”. Säätiöyliopistojen hallituksissa ei ole lainkaan professoriedustusta.

Henkilöstöpolitiikka on koventunut

OKM:n tuottaman selvityksen mukaan yliopistot ovat omaksuneet uuden roolin työnantajaosapuolena ja käyttävät aktiivisesti työnantajavaltaansa. Työnantajapolitiikan muuttumisesta yksi osoitus on se, että uudistuksen alkuvaiheessa yliopistot olivat lähes työtaistelutilanteessa.

Yliopistojen henkilöstömäärät ovat lakiuudistuksen jälkeen lähteneet laskuun ja työsuhteistamisen myötä irtisanomisilta ei ole vältytty. Käsillä olevan selvityksen mukaan henkilöstöpolitiikka ei ole muuttunut kannustavammaksi eikä palkitsevammaksi. Lakimuutoksen myötä yliopistoille annettiin paremmat edellytykset palkkapolitiikan kehittämiseen. Kyseessä olevan arvioinnin mukaan vain harvat yliopistot ovat kuitenkaan kehittäneet itsenäistä palkkapolitiikkaa.

Professoriliiton keväisen jäsenkyselyn mukaan professoreiden heikot vaikutusmahdollisuudet omaan työhön heijastuvat työtyytyväisyydessä ja jaksamisen ongelmina. Vastaajista 36 % koki stressioireita melko tai erittäin usein. Uupuneita vastaajissa oli 12 %. Työterveyslaitoksen mukaan stressi ja uupumus näyttäisivät olevan huomattavasti yleisempiä professoreiden joukossa kuin yliopistohenkilöstön joukossa yleensä tai väestötasolla. Jos professorikunnalla on sellainen kokemus, että se ei ole keskeinen osa yliopistolaitosta, se saattaa vähitellen näkyä yliopistojen tuloksissa.

Neuvottelujärjestelmä

Aikaisemmin neuvottelutoiminta tapahtui työntäjän toimesta joko valtiovarainministeriön tai opetusministeriön toimesta. Näiden keskinäinen toimivalta oli joskus epäselvä. Yliopistouudistus merkitsi sitä, että valtion neuvottelujärjestelmästä siirryttiin yksityiseen neuvottelujärjestelmään, joka on suhteellisen selkeä ja toimiva alkukangertelujen jälkeen.

Yliopistotyönantajan järjestäytyminen Elinkeinoelämän keskusliittoon on näkynyt mm. tilastojen saannin vaikeutumisenä.

Professorit ovat yliopiston selkäranka

Professoriliiton jäsenkyselyn mukaan professorit ovat vahvasti sitoutuneita yliopistoihin. He kokevat, että omalla työpanoksella on merkitystä yliopistojen menestykselle. Yliopistojen tavoitteet ovat professoreille tärkeitä ja merkityksellisiä. He ovat myös valmiita panostamaan yliopistojen menestykseen. Professoriliiton näkemyksen mukaan yliopistojen edunmukaista on, että tämän sitoutuneen henkilöstöryhmän asiantuntemus otetaan yliopistojen päätöksenteossa laajemmin käyttöön.

Muutostarpeet yliopistolakiin

Professoriliitto yhtyy selvityksen esitykseen siitä, että yliopistojen henkilöstölle luodaan lainsäädännön kautta paremmat osallistumis- ja vaikuttamismahdollisuudet yliopistoa koskevaan strategiseen suunnitteluun. Liiton mukaan lainsäädäntöä tulee muuttaa siten, että yliopistokollegion lakisääteisiksi tehtäviksi määritellään tilinpäätöksen ja toimintakertomuksen vahvistamisen lisäksi hallituksen laatimien talousarvion sekä toiminta- ja taloussuunnitelman vahvistaminen. Tämä olisi varsin johdonmukaista ja tarkoituksenmukaista lakisystematiikan kannalta.

Liitto esittää, että yliopistolain 14 §:n 2 momentin 2 kohtaa muutettaisiin ja 22 §:n 4 momenttiin lisättäisiin uusi 6 kohta, jolloin nykyiset 6 - 8 kohdat siirtyisivät kohdiksi 7 - 9 seuraavasti:

14 § 2 momentin 2 kohta:

valmistella yliopiston toiminta- ja taloussuunnitelma sekä talousarvio ja laatia tilinpäätös.

22 §:n uusi 6 kohta:

vahvistaa yliopiston toiminta- ja taloussuunnitelma sekä talousarvio.

Kollegio voisi myös käsitellä neuvoa-antavana elimenä yliopiston strategiset linjaukset kuten strategian, johtosäännön ja henkilöstötilinpäätöksen.

Edellä mainitut yliopistolain muutosesitykset koskevat lähinnä julkisoikeudellisia yliopistoja. Vastaavanlaisia muutoksia tulisi voida soveltaa mahdollisuuksien mukaan myös säätiöyliopistoihin.

Professoriliitto - Professorsförbundet r.y

Maarit Valo

Maarit Valo
puheenjohtaja

Raija Pyykkö

Raija Pyykkö
järjestöpäällikkö